

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ

Парична статистика

I. Общи методологически бележки

1. *Методологически концепции и правила на организация на паричната статистика*

Паричната статистика се базира на международните статистически стандарти, най-важните сред които са:

- ✓ Европейската система от национални и регионални сметки (ЕСС 2010);
- ✓ Регламент (ЕО) № 1071/2013 на Европейската централна банка от 24 септември 2013 г. относно консолидирания баланс на сектор „Парично-финансови институции” (ЕЦБ/2013/33);
- ✓ Наръчник по парична статистика на ЕЦБ (*Manual on MFI Balance Sheet Statistics, January 2019*);

България е присъединена към Специалния стандарт за разпространение на данни Плюс (*Special Data Dissemination Standard Plus*) ССРД Плюс, разработен от МВФ (вж. националната страница с обобщени данни за България: на интернет страницата на БНБ, раздел *Статистика, Специален стандарт за разпространение на данни Плюс*).

Основни правила

а) Счетоводни правила – счетоводните правила, следвани от парично-финансовите институции, са посочени в Международните счетоводни стандарти/Международните стандарти за финансова отчетност (МСС/МСФО)¹.

б) Отчетни правила:

✓ Оценка на активите и пасивите – всички финансови активи и пасиви се отчитат по пазарна или близка до пазарната цена. Финансовите инструменти обаче, като пари в обращение, каса, депозити, кредити и другите активи/пасиви (с изключение на деривати) се отчитат по номинална стойност.

✓ Преоценка на валутните позиции – прилагат се обменни курсове към края на периода.

✓ Отчитане на кредити и провизии – за целите на статистиката кредитите се посочват на брутна база до отписването им. Начислените провизии се класифицират като *Други пасиви*.

в) Институционални единици, икономическа територия и резидентност:

Институционалните единици са стопански субекти, които са в състояние да притежават стоки и активи, да поемат задължения и да участват в икономически дейности и операции с други единици от свое име. Индивидуалните институционални единици, които имат сходен тип икономическо поведение, се обединяват за статистически цели в отделни групи - институционални сектори и подсектори. Основната дейност и функции, показателни за

¹ Унифицираните национални счетоводни стандарти, съобразени с международните, бяха валидни до края на 2002 г., след което влязоха в сила Международните счетоводни стандарти/Международните стандарти за финансова отчетност.

икономическото поведение на институционалните единици, са основен критерий са групирането им в даден сектор/подсектор. Всяка една институционална единица принадлежи само към един сектор или подсектор.

Икономическата територия на държавата се състои от географската територия, администрирана от държавното управление, в рамките на която хората, стоките, услугите и капиталът се движат свободно. В нея се включват: въздушното пространство, териториалните води и континенталният шелф, лежащ в международни води, върху които държавата се ползва с изключителни права; териториалните анклави (т.е. географските територии, разположени в останалия свят и използвани според международни договорености или споразумения между страни от генерални агенции и ведомства на държавното управление – посолства, консулски служби, военни бази, научни бази и други); всякакъв вид свободни зони.

Институционалните единици се определят като *резидентни*, когато имат център на основен икономически интерес на икономическата територия на тази държава, т.е. когато участват за продължителен период от време (една година или повече) в икономическите дейности на тази територия. Тези единици се наричат резидентни, независимо от тяхната националност, правна форма и независимо дали се намират на икономическата територия в момента на извършване на дадена операция.

Център на основен икономически интерес означава, че съществува място в рамките на икономическата територия на дадена държава, където дадена единица извършва икономически дейности и операции в значителен мащаб за неограничен или за ограничен, но дълъг период от време (една година или повече). За статистически цели в случаите, когато един правен субект извършва значителна дейност на две или повече територии (напр. за клонове, собственост върху земя и трансгранични предприятия), за дейността му във всяка от тях се дефинира отделна институционална единица.

Клоновете на резидентни кредитни институции в чужбина, чийто център на икономически интерес е на територията на друга държава, се третираат като нерезиденти. Клонове на чуждестранни кредитни институции, лицензирани да оперират в Република България, са резиденти и са включени към сектора, създаващ пари (вж. Секторна таблица).

Особени случаи на резидентност:

1) българските дипломатически, консулски, търговски и други представителства, членове на тези представителства, техният персонал и обслужващите ги български граждани, които пребивават в чужбина по поръчение на българската държава, дългосрочно командированите в чужбина военнослужещи на кадрова военна служба и граждански лица от Министерството на отбраната в мисии, шабове и органи на международни организации, както и членовете на техните семейства, са резиденти на страната (местни лица). Чуждестранните такива се класифицират като резиденти на своите държави по рождение;

2) като резиденти на страната се третираат и:

✓ българските граждани, пребиваващи в чужбина с цел обучение, независимо от срока на пребиваване;

✓ българските граждани, пребиваващи в чужбина с цел медицинско лечение, независимо от срока на пребиваване.

Концепцията за резидентството е съобразена с Валутния закон на България, ЕСС 2010 и шестото издание на Ръководството по платежен баланс (*Balance of Payment Manual, 6th ed.*).

г) Секторно разпределение – следват се стандартите на ЕСС 2010 за секторна класификация на институционалните единици. Резидентите се разделят на парично-финансов сектор, сектор *Държавно управление* и неправителствен сектор. От своя страна парично-финансовият сектор обхваща БНБ (S.121) и други парично-финансови институции (S.122 и S.123); сектор *Държавно управление* (S.13) се състои от следните подсектори – централно държавно управление, ЦДУ (S.1311), местно държавно управление (S.1313) и социално-осигурителни фондове (S.1314); неправителственият – от нефинансови предприятия (S.11), инвестиционни фондове (S.124), финансови посредници (S.125), финансови спомагатели (S.126), каптивни финансови институции и заемодатели (S.127), застрахователни дружества (S.128), пенсионни фондове (S.129), домакинства (S.14) и нетърговски организации, обслужващи домакинствата (S.15). Нерезидентите се разделят на *Европейски съюз* и *Други държави и международни институции*. Европейският съюз е представен с разпределение на *Еврозона* и *Извън еврозоната*, според принадлежността на страните от ЕС в Икономическия и паричен съюз. За повече детайли относно секторното разпределение виж *Приложение: Секторна таблица*.

д) Инструментални категории – в паричния отчет и аналитичните отчетности показателите са дефинирани според Регламент (ЕО) № 1071/2013 на ЕЦБ и Наръчника по парична статистика на ЕЦБ в съответствие с ЕСС 2010. Дефиниции на инструментите са посочени към съответните таблици в частта "Специфични методологически бележки".

е) Валутно разпределение – всички показатели и инструменти са представени с разпределение в левове и чуждестранна валута, в т.ч. евро на валутния компонент.

ж) Матуритетна структура – за целите на статистиката финансовите активи и пасиви се посочват според първоначалния им матуритет (Регламент (ЕО) № 1071/2013 на ЕЦБ и ЕСС 2010).

2. Отчетни единици

Парично-финансовите институции (ПФИ), които са резидентни на територията на Република България. Те включват БНБ и други ПФИ. Други ПФИ обхващат всички кредитни институции, в т.ч. регистрираните в страната клонове на чуждестранни банки, както и фондовете на паричния пазар². Парично-финансовите институции в страната са включени в единния списък на парично-финансовите институции в държавите, присъединени към ЕС, който е достъпен на интернет страницата на ЕЦБ.

3. Схема за изготвяне на паричната статистика

Отчетните единици представят отчетни форми на основание чл. 42 на Закона за БНБ, чл. 69 на Закона за кредитните институции и в съответствие с Наредба № 17 на БНБ от 29 март 2018 г. за паричната и лихвената статистика и статистиката на финансовите сметки и Указание за определяне на съдържанието и реда за предоставяне на информацията за паричната статистика на БНБ.

Данните се събират по електронен път в *Информационна система по парична статистика* (ИСПС) – чрез виртуална мрежа на БНБ с другите ПФИ.

Паричната статистика включва 2 нива на компилиране и представяне на данните:

² Включват се в обхвата от февруари 2007 година. От 1 юли 2019 г. ФПП не съществуват.

На първото ниво отчетните данни, получени от отделните отчетни единици, се агрегират в *аналитични отчетности*, които съдържат изчерпателни балансови данни за БНБ и другите ПФИ. Целта на двете аналитични отчетности е да представят данните, класифицирани в съответствие с принципите за резидентност, секторизация и инструментална принадлежност.

На второто ниво данните от аналитичните отчетности се консолидират в *паричен отчет*. Паричният отчет е основна форма на паричната статистика и съдържа множество важни показатели, необходими за извършване на макроикономически анализи. Той разкрива механизма, по който паричната база се мултиплицира в съвкупно парично предлагане, обслужващо трансакциите в националната икономика. Структурата му е изградена по начин, улесняващ анализа на широките пари и техните източници. Паричният отчет се придружава от таблици, в които основните му елементи се представят по-детайлно (по сектори и инструменти).

4. Принципи на обработка на данните

✓ Обработка на данните за ценните книжа – използват се детайлни данни от Статистика на ценните книжа (Security holding statistics, SHS). Обработката се извършва за целите на географското, секторното, валутното и матуритетното разпределение на балансовите обобщени позиции на ценните книжа, на база детайлната информация „ценна книжа по ценна книга“ от Форма DR *Ценни книжа, държани от подотчетното лице в собствен портфейл* (по чл.9, ал. 9 от Наредба № 27 на БНБ) и други официални източници на данни (напр. *Централизираната база данни за ценни книжа на ЕСЦБ (CSDB)*).

✓ Агрегиране – сумиране на данните по салда за всички институционални единици в рамките на един сектор или подсектор или на всички активи или пасиви в рамките на точно определен показател. За секторите и подсекторите данните по финансовите активи и пасиви се агрегират по инструменти (например кредити в актива, класифицирани по сектор на кредитополучателя и депозити в пасива, класифицирани по сектор на депозанта). По-нататъшно агрегиране се използва за комбиниране на инструментите в показатели в паричния отчет и аналитичните отчетности;

✓ Консолидиране – отнася се до елиминиране на салда и потоци между институционалните единици, резиденти на страната, когато последните са групирани. Институционалните единици, състоящи се от централа и резидентни клонове, отчитат консолидирани данни чрез елиминиране на вземанията и задълженията между тях (това правило не се прилага при консолидиране на данните между централа и нерезидентни клонове). Последваща консолидация се извършва в паричния отчет между ПФИ;

✓ Нетирание – основен принцип, заложен в международните статистически стандарти, е че данните трябва да се събират и компилират бруто. Въпреки това някои категории от данни в паричния отчет се представят и на нетна база поради използването им за аналитични нужди. В паричния отчет и аналитичните отчетности нетно се представят: чуждестранните активи, вземанията от сектор Централно държавно управление (ЦДУ), други позиции, като едновременно с това се показват и брутните вземания от и брутните задължения към нерезиденти, ЦДУ и други неклассифицирани активи и пасиви;

5. Политика на ревизии и статистически обработки

В съответствие с изискванията, заложи в документа на Европейската централна банка *Насоки ЕЦБ 2014/15*³, ревизиите на данни могат да бъдат два вида:

- Месечни – отнасят се само до данните за месеца, предхождащ последния отчетен период;
- Тримесечни – прилагат се, когато е необходима ревизия на данните за по-дълъг период, засягащ информацията преди последния отчетен месец. Тримесечните ревизии се извършват с публикуването на данните за месеците март, юни, септември и декември, с цел осигуряване на съпоставимост между месечната и тримесечна отчетност на парично-финансовите институции.

Ревизии на вече публикувани данни се извършват в следните случаи:

- получаване на допълнителна информация, неправилна класификация, подобряване на отчетната практика и отстраняване на допуснати грешки в предоставените данни от отчетните единици;
- промяна на счетоводния или статистическия стандарт.

Извършените ревизии и периодите, за които се отнасят, се оповестяват в прессъобщението и в съответните таблици с данни.

При смяна на стандарта се ревизират и историческите данни от момента на възникване на събитието или промяната на стандарта, когато това е възможно.

При невъзможност за извършване на ревизии на данните за целия засегнат период, информацията се коригира чрез подаване на прекласификации.

При възникване или създаване на предпоставки за публикуване на нов показател – сектор, инструмент и т.н., се конструират исторически динамични редове чрез използване на статистически методи от момента на възникване на показателя (когато има условия за това).

6. Разпространение на информацията

Българската народна банка публикува на интернет страницата си прессъобщение и комплект от предефинирани таблици с месечни данни за паричната статистика. Таблици с избрани показатели, представителни за паричната статистика, се публикуват в отчетите за първото полугодие и в годишните отчети на Българската народна банка.

Данните за паричната статистика се предоставят едновременно на всички потребители, като датите за публикуване са обявени в *Календара за разпространение на статистически данни*⁴.

Прессъобщението и таблиците с данни се публикуват в 12 часа в деня на публикацията.

В съответствие с чл. 25 от Закона за статистиката и чл. 8 от Регламент (ЕО) № 2533/98 на Съвета от 23 ноември 1998 г. относно събирането на статистическа информация от Европейската централна банка, БНБ разпространява само обобщени статистически данни, тъй като получаваните и събираните индивидуални данни са статистическа тайна.

³ Насоки на Европейската централна банка от 4 април 2014 г. относно паричната и финансовата статистика (ЕЦБ/2014/15), и съответните изменения.

⁴ *Календарът за разпространение на статистически данни* се публикува на страницата на БНБ в рубрика *Пресцентър/ Календар*.

7. *Контакти*

За въпроси по данните и прилаганата методология, можете да се обръщате към пресцентъра на Българската народна банка (press_office@bnbank.org), към Надя Александрова, началник на отдел „Парична и финансова статистика“ (Aleksandrova.N@bnbank.org) или да ги изпращате на електронната поща на отдел „Парична и финансова статистика“ (mbstatistics@bnbank.org).

Последна актуализация към 23 февруари 2021 година.

СЕКТОРИ В ПАРИЧНАТА СТАТИСТИКА НА БЪЛГАРИЯ		ДЕФИНИЦИИ
Сектор, създаващ пари	Централна банка	<p>Финансово предприятие, чиято основна функция е емитиране на парични средства, поддържане вътрешната и външната стабилност на националната парична единица и управление на международните резерви на страната.</p>
	Други парично-финансови институции	<p>Финансови предприятия (с изключение на тези, които са класифицирани в подсектор <i>централна банка</i>), които са основно ангажирани с финансово посредничество и чието задължение е да получават депозити и/или близки заместители на депозити от други институционални единици, различни от парично-финансови институции, и да отпускат кредити и/или да инвестират в ценни книжа за своя собствена сметка. Такива са:</p> <p>а) Депозитни институции – включват кредитните институции и депозитните институции, различни от кредитни (напр. дружества за електронни пари, основно ангажирани с емитирането на електронни пари)</p> <p>б) Фондовете на паричния пазар - финансови предприятия и квазикорпорации, с изключение на тези, които са класифицирани в подсектори Централна банка (S.121) и Депозитни институции (S.122), които са основно ангажирани с финансово посредничество и чиято дейност е да емитират акции/дялове, които са близки заместители на депозити от институционални единици, както и да инвестират за собствена сметка в акции/дялове на фондове на паричния пазар, краткосрочни дългови книжа и/или депозити.</p>

⁵ Институционалните сектори в паричната статистика на България изцяло покриват изискванията на ЕЦБ и ЕСС 2010.

Сектор, притежаващ пари	Други финансови посредници и спомагатели, с изключение на застрахователни дружества и пенсионни фондове	<p>Финансови предприятия, които са основно ангажирани с финансово посредничество, различни от парично-финансови институции и застрахователни дружества и пенсионни фондове. В сектора се включват:</p> <p>а) Инвестиционни фондове - колективни инвестиционни схеми, с изключение на тези, които са класифицирани в подсектор Фондове на паричния пазар (S.123), които са основно ангажирани с финансово посредничество и чиято дейност е да емитират акции/дялове, които не са близък заместител на депозитите, както и да инвестират за собствена сметка главно във финансови активи, различни от краткосрочните финансови активи и/или в нефинансови активи</p> <p>б) Финансови посредници, без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове - финансови предприятия и квазикорпорации, които са ангажирани основно с финансово посредничество, като поемат пасиви под форма, различна от:</p> <ul style="list-style-type: none"> - валута, депозити или акции/дялове на инвестиционни фондове; - пенсионни, застрахователни и стандартизирани гаранционни схеми от институционалните единици <p>в) Финансови спомагателни организации - финансови предприятия и квазикорпорации, които са основно ангажирани с дейности, тясно свързани с финансовото посредничество, но които сами по себе си не са финансови посредници.</p> <p>г) Каптивни финансови институции и заемодатели - финансови предприятия и квазикорпорации, които не са ангажирани с финансово посредничество или с предоставяне на спомагателни финансови услуги и по-голямата част от активите и пасивите на които не се търгуват на свободните пазари.</p>
	Застрахователни дружества и пенсионни фондове	<p>Финансови предприятия и квазикорпорации, които са основно ангажирани с финансово посредничество като следствие от обединяването на:</p> <p>а) рискове главно под формата на пряко застраховане или презастраховане (Застрахователни дружества)</p> <p>б) социалните рискове и потребности на осигурените лица (Пенсионни фондове)</p>

	СЕКТОРИ В ПАРИЧНАТА СТАТИСТИКА НА БЪЛГАРИЯ	ДЕФИНИЦИИ
Сектор, притежаващ пари	Нефинансови предприятия	Институционални единици, които са независими юридически лица и пазарни производители и чиято основна дейност е производството на стоки и/или оказване на нефинансови услуги.
	Домакинства	Лица или групи от лица като потребители, произвеждащи пазарни стоки и нефинансови и финансови услуги (пазарни производители). Този сектор включва също и лицата или групите лица като производители на стоки и нефинансови услуги предназначени предимно за собствена крайна употреба. Самостоятелни предприемачи, които са пазарни производители. Тук се включват еднолични търговци; самонаети лица със свободни професии (нотариуси, лични лекари, художници и др.), независими земеделски стопани.
	Нетърговски организации, обслужващи домакинствата (НТООД)	Нетърговски институции, които са частни юридически лица - непазарни производители и чиято основна дейност е свързана с обслужване, подпомагане и съдействие на домакинствата. Техните основни ресурси освен тези, получени от случайни продажби, се получават от доброволни парични вноски или вноски в натура от домакинствата в качеството им на потребители, от плащания, извършени от сектор <i>Държавно управление</i> ⁶ , и от доходи от собственост на финансови или нефинансови активи. Тук се включват синдикати, политически партии, фондации, сдружения, църкви и религиозни общества, читалища, културни и спортни клубове.

⁶ Нетърговските институции, които са контролирани и финансирани от сектор *Държавно управление*, се класифицират в него.

		СЕКТОРИ В ПАРИЧНАТА СТАТИСТИКА НА БЪЛГАРИЯ	ДЕФИНИЦИИ
Парично неутрален сектор	Централно държавно управление	S13 Сектор Държавно управление	Административни единици на държавата, чиято компетенция обикновено се разпростира върху цялата икономическа територия, с изключение на администриране на социално-осигурителните фондове. Тези единици обикновено са ангажирани с предоставянето на колективни услуги в полза на обществото като цяло (данъчно облагане, национална отбрана, обществен ред и безопасност, образование и здравеопазване, взаимоотношения с други държави и др.).
Сектор, притежаващ пари	Местно държавно управление		Държавна администрация, чиято компетенция се разпростира само върху част от икономическата територия, с изключение на местните структури на социално-осигурителните фондове.
	Социално-осигурителни фондове		Централни, федерални (щатски) и местни институционални единици, чиято основна дейност е да обезпечават обществени облаги и които отговарят на следните критерии: 1) по закон или нормативен акт определени групи от населението са задължени да участват в схемата и / или да заплащат вноски; 2) държавното управление е отговорно за управлението на институцията по отношение на уреждане или одобряване на вноските и облагите, независимо от ролята му като надзорно тяло или работодател.
Нерезиденти	Държави и институции на ЕС	Евროзона	S2 Останал свят
		Държави от ЕС извън еврозоната	
	Други държави и международни организации	Всички нерезидентни единици ⁷ , ангажирани в операции с резидентни институционални единици или имащи други икономически връзки с резидентни единици. Сметките на Останал свят осигуряват един общ поглед на икономическите връзки, свързващи националната икономика с останалия свят. Секторът включва и такива институционални единици, които физически се намират на географската територия на страната.	

⁷ Включени са също институциите на Европейския съюз и международните организации.

II. Специфични методологически бележки

Паричната статистика е представена в динамика с паричен отчет, две аналитични отчетности (на БНБ и на другите ПФИ), както и няколко допълнителни таблици, съдържащи по-детайлна информация. Принципът на организация на всички таблици е следният: данните са развити по сектор, показател, левове и чуждестранна валута, в т.ч. евро, инструмент и матуритет, като показателите в актива са групирани по сектори и инструменти, а в пасива – по инструменти и степен на изискуемост.

Същевременно се компилират и публикуват секторни месечни отчетности на БНБ и на другите ПФИ, които са статични таблици, представящи съответни показатели в актива и пасива с цел идентифициране на секторната принадлежност на балансовите позиции. За удобство на потребителите показателите от секторната отчетност на други ПФИ се представени и като динамични серии.

Паричната статистика (в динамика и статика) е изградена на база месечните отчетности на БНБ и другите ПФИ.

Таблицы: Паричен отчет и аналитични отчетности

Структурата на паричния отчет може да се изрази със следното математическо тждество:

Нетни чуждестранни активи + Нетни вътрешни активи = Широки пари + Дългосрочни пасиви.

Нетните вътрешни активи включват вътрешен кредит, нефинансови активи и други позиции (нето).

Аналитичните отчетности на БНБ и другите ПФИ следват формата на паричния отчет.

Видове показатели

*Нетни чуждестранни активи*⁸ – получават се като разлика между brutните чуждестранни активи и пасиви на сектор ПФИ. Brutните чуждестранни активи са представени по инструменти и включват международните валутни резерви на страната и други чуждестранни активи на БНБ и другите ПФИ. Brutните чуждестранни пасиви отразяват задълженията на ПФИ към външния сектор. Подробно развитие на brutните чуждестранни активи и чуждестранни пасиви на БНБ е извършено в таблица: „Чуждестранни активи и пасиви на БНБ“.

Вътрешен кредит – обединява кредита за консолидирания сектор *Държавно управление* и за неправителствения сектор.

Кредитът за консолидирания сектор *Държавно управление* обхваща нетните вземания от ЦДУ и brutните вземания от местното държавно управление и социално-осигурителните фондове. Кредитът за неправителствения сектор включва brutните вземания от нефинансови предприятия, финансови предприятия, домакинства и НТООД.

Нефинансови активи – движими или недвижими нефинансови активи, включително дълготрайни материални активи⁹.

⁸ Монетарното злато и притежаваните/разпределените специални права на тираж, вземанията и задълженията по лихви в *Нетните чуждестранни активи* са показатели, които се отнасят само за БНБ.

⁹ Възпоменателните и юбилейни монети, които не се използват обичайно за извършване на плащане, както и инвестиционните имоти, се отчитат в показател *Нефинансови активи* от отчетния период януари 2020 година, а пред тази дата - в *Други Активи*.

Други позиции (нето) – обединяват всички компоненти от балансите на БНБ и другите ПФИ, които не са обхванати в представените инструменти. Тук се включват *Отношения между други ПФИ (нето)*, *Отношения между БНБ и други ПФИ (нето)* и *Други активи и пасиви (нето)*. Към *Други активи*⁹ и *пасиви (нето)* се включват начислените и просрочените лихви, дериватите, амортизациите, провизиите, търговските вземания и аванси, разчетите, дивидентите, както и останалите неклассифицирани другаде финансови активи и пасиви (част от тях са представени в таблици: „Допълнителни показатели към аналитичните отчетности на БНБ и другите ПФИ“). Позиция *Отношения между ПФИ (нето)* отразява превишаването на активите над пасивите, възникнало в резултат на нетиране на вземанията и задълженията между ПФИ.

Широки пари (парично предлагане) – състоят се от пасиви с паричен характер на ПФИ към резидентния сектор с изключение на тези към ЦДУ и към сектор ПФИ. Инструментите в паричните агрегати са групирани по степен на ликвидност и са представени по валути и по сектори.

Използват се следните парични агрегати: М1, М2 и М3. Агрегат М1, известен като „тесни пари“, включва най-бързоликвидните инструменти, използвани за разплащане (пари извън ПФИ и овърнайт депозити в левове и чуждестранна валута). Квазипарите и паричният агрегат М1 съставят паричния агрегат М2. Квазипарите се състоят от депозити с договорен матуритет до 2 години и депозити, договорени за ползване след предизвестие (вкл. непрехвърляемите спестовни депозити) до 3 месеца. Най-нисколиквидните финансови инструменти са репосделките, акциите/дялове на фондовете на паричния пазар и издадените дългови ценни книжа до 2 години, наричани общо *търгуеми инструменти*. Те са в левове и чуждестранна валута и заедно с паричния агрегат М2 формират най-широкия паричен агрегат М3, който е известен като парично предлагане („широки пари“).

Дългосрочни пасиви на ПФИ – дългосрочните финансови пасиви включват пасивите на ПФИ с матуритет над 2 години или период на предизвестие над 3 месеца, както и капитала и резервите.

Основни инструменти

В актива:

1. *Репосделки* – средства, отпуснати по споразумения за обратно изкупуване на ценни книжа, когато една от страните получава парични средства срещу продажбата на ценни книжа, но с твърд ангажимент да изкупи обратно същите или подобни ценни книжа по определена цена на определена бъдеща дата.

2. *Кредити* – финансови активи, възникнали с цел осигуряване на парични средства, стоки или услуги на кредитополучателя. Условието по кредитите (фиксирано от кредитора или договорено) обикновено се оформят с непрехвърляем документ. Кредитът е безусловен дълг, който трябва да бъде изплатен при падежа му и да носи доход под формата на лихва (вж. таблица 5). В сектор *Финансови предприятия* са включени и предоставените от отчетните единици маржин депозити¹⁰.

¹⁰ Представяват гаранционни депозити по деривативни договори. Служат за парично обезпечение, което остава собственост на вложителя и са платими при приключването на договора.

3. *Дългови ценни книжа*¹¹ – тук се включват притежаваните дългови ценни книжа и други дългови инструменти, даващи на притежателя им безусловно право на фиксиран или договорно определяем доход под формата на купонни плащания и/или определена фиксирана сума на посочена дата или дати, стартиращи от емисията до деня, определен като дата на падеж/откупуване. Тези книжа не гарантират права на собственост и дял в капитала на фирмата емитент. Включват се и инструменти със същите характеристики, но съдържащи опции за конвертиране в акции или други капиталови инструменти. Показателят *дългови ценни книжа*, обхваща различни видове облигации и други дългови книжа с характер на облигации (такива могат да бъдат сконтирани и приети от другите ПФИ полици и други търговски книжа, използвани от тях като форма на краткосрочно инвестиране). В сектор *Нефинансови предприятия* са включени и притежаваните от кредитните институции компенсаторни инструменти¹².

4. *Акции и други капиталови инструменти* – притежаваните ценни книжа, които дават права на собственост и дял в капитала на предприятие. Тези ценни книжа дават право на част от печалбата на предприятието, а също така и право на ликвидационен дял в случай на ликвидация. В показателя се включват и *акции/дялове на фондове на паричния пазар и на инвестиционни фондове*.

В пасива:

1. *Пари извън ПФИ* – парите в обращение, намалени с касите на другите ПФИ.

2. *Депозити* – средствата, приети от ПФИ, които могат да бъдат платими на виждане, платими без срок на предизвестие, със срок на предизвестие или при други предварително договорени условия на плащане. Депозитите се приемат по договореност между страните, като се уговарят условията по воденето на депозитните сметки, размерът на лихвата (ако в договора е предвидено начисляването ѝ), сроковете на изплащане и санкции за страните при неизпълнение на договореностите.

✓ *Овърнайт депозити* – съдържат депозити, които нямат определен срок и могат незабавно да се конвертират в пари в брой или да се преведат чрез банково нареждане или чек без ограничения или санкции. Тук се включват депозитите до 1 ден и безсрочните депозити. Прехвърляемите спестовни депозити са част от безсрочните депозити.

✓ *Депозити с договорен матуритет* – не са незабавно на разположение, тъй като имат договорен срок преди тегленето им. Тези депозити не могат да се използват за извършване на плащания и не са конвертируеми в пари в брой без какъвто и да е вид значимо ограничение или глоба. Тук се отнасят получените кредити, с изключение на тези от МВФ.

✓ *Депозити, договорени за ползване след предизвестие* – включват непрехвърляемите спестовни депозити и други депозити, договорени за ползване след предизвестие. Спестовните депозити са непрехвърляеми депозити без определен матуритет, които служат за съхранение на пари на домакинства срещу издаване на лична спестовна книжка или аналогичен документ.

¹¹ Наименованието *Дългови ценни книжа*, замества наименованието *Ценни книжа, различни от акции* от отчетния период януари 2020 г., без промяна в обхвата на показателя.

¹² Компенсаторните инструменти включват компенсаторни записи и жилищно-компенсаторни записи, емитирани по Закона за обезщетяване на собственици на одържавени имоти, и поименни компенсационни бонове, емитирани по Закона за собствеността и ползването на земеделските земи. Тези инструменти са издадени от държавата и са свободно прехвърляеми. По смисъла на Закона за публичното предлагане на ценни книжа те са приравнени към ценни книжа.

Такива депозити са жилищните влогове, детските влогове и други. Другите депозити, договорени за ползване след предизвестие, са непрехвърляеми депозити без определен матуритет, които не могат да бъдат конвертирани в пари в брой без период на предизвестие. При тях конвертирането в пари в брой не е възможно или е възможно преди срока на предизвестията, но с някаква санкция. Тук се отнасят и непрехвърляеми депозити, които са с фиксиран матуритет, но конвертирането им в пари в брой преди настъпването на матуритета им е възможно само срещу предизвестие.

3. *Repo-сделки* – включват получените в парично-финансовата институция парични средства срещу продажбата на ценни книжа с твърд ангажимент за обратно изкупуване на същите или подобни ценни книжа по определена цена на определена бъдеща дата.

4. *Акции и дялове на фондове на паричния пазар* – включват издадените от фондовете на паричния пазар дялове.

5. *Издадени дългови ценни книжа* – включват емитираните от кредитните институции ценни книжа, различни от акции, и други дългови инструменти, които обикновено се търгуват на вторичния пазар и не гарантират на притежателя права върху собственост на емитента. Издадени нетъргуеми инструменти (първично пласирани не чрез борса или друг официален пазар), но впоследствие придобили търгуемост, също се класифицират тук.

6. *Капитал и резерви* – показателят включва основния капитал (вкл. премийния резерв), резервите (преоценъчни и други резерви), неразпределена печалба/непокрита загуба от минали години, финансовия резултат от текущата година и натрупания друг всеобхватен доход. В различните отчети, показателят е представен с различна детайлност в зависимост от аналитичните цели и от наличието на исторически серии¹³.

Таблицы: Чуждестранни активи и пасиви на БНБ

Таблицата показва вземанията и задълженията на БНБ към нерезиденти, формиращи позициите *Чуждестранни активи* и *Чуждестранни пасиви*.

Видове инструменти

Чуждестранни активи на БНБ

Външните вземания на централната банка са обособени в две групи според своята ликвидност – *Международни резерви* и *Други чуждестранни активи*.

1. *Международни резерви* – включва най-бързоликвидните чуждестранни активи, разделени на три подсектора – *нерезиденти банки*, *нерезидентни правителства* и *други нерезиденти*.

Международните резерви включват следните показатели:

- ✓ каса – притежавани банкноти и монети в свободно конвертируема чуждестранна валута;
- ✓ притежавани специални права на тираж¹⁴ (СПТ);

¹³ Показателят се събира с тази детайлност на подкомпонентите от януари 2020 г. До януари 2020 г. показателят включва основен капитал, резерви (включително друг всеобхватен доход) и финансовия резултат (включително неразпределената печалба/непокрита загуба от минали години).

¹⁴ Специалните права на тираж са резервен актив, създаден от МВФ като допълнение към съществуващите резервни активи на държавите-членки на фонда. Стойността им се определя от кошница от основни валути (евро, британска лира, щатски долар и японска йена).

✓ монетарно злато – състои се от кюлчета злато в стандартна форма в трезора и монетарно злато, депозирани при чуждестранни банки. Монетарното злато се оценява по пазарна стойност;

✓ депозити – средства в свободно конвертируема валута, притежавани от БНБ по сметки в чуждестранни банки, развити по степен на ликвидност (овърнайт депозити, депозити с договорен матуритет, депозити, договорени за ползване след предизвестие);

✓ репо-сделки – включват получените в БНБ средства срещу продажбата на ценни книжа с твърд ангажимент за обратно изкупуване на същите или подобни ценни книжа по определена цена на определена бъдеща дата;

✓ дългови ценни книжа¹¹ – притежаваните от БНБ дългови инструменти, емитирани от нерезидентни банки, финансови институции и правителства, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки на две международно признати агенции за кредитен рейтинг и които са платими в свободно конвертируема валута, с изключение на дълговите инструменти, дадени или получени като обезпечение;

✓ резервна позиция в МВФ – представлява безусловното право на страната за ползване на средства от МВФ. Този показател се създава от плащането на валутния компонент от квотата на България и е равен на разликата между квотата и наличностите на МВФ в национална валута¹⁵;

✓ вземания по лихви – вземанията по начислени лихви по чуждестранните активи, включени в международните резерви¹⁶.

2. *Други чуждестранни активи* – това са по-слабо ликвидни вземания от нерезиденти, които след въвеждането на паричния съвет са част от активите на управление "Банково". Позицията е разделена на три сектора – нерезидентни банки, нерезидентни правителства и други нерезиденти, и включва следните инструменти:

✓ депозити – средства в други нерезиденти, невключени в международните резерви;

✓ дългови ценни книжа¹¹ – дългови ценни книжа, невключени в международния резерв;

✓ акции и други капиталови инструменти – представляват капиталови инвестиции в международни финансови институции (напр. Банка за международни разплащания, Базел). Тук се включват и акции/дялове на фондове на паричния пазар и инвестиционни фондове – притежаваните ценни книжа, осигуряващи дял в капитала на фонд на паричния пазар или в инвестиционен фонд.

Чуждестранни пасиви на БНБ

Отразяват задълженията на централната банка към външния сектор, разделени на три подсектора – *нерезидентни банки, нерезидентни правителства и други нерезиденти*.

Чуждестранните пасиви включват следните инструменти:

¹⁵ Резервната позиция може да бъде увеличена до размера на средствата в национална валута, използвани от МВФ при трансакции с други държави-членки.

¹⁶ Специфична особеност, произтичаща от паричния съвет, е, че вземанията и задълженията по начислени лихви са част от *Международните резерви*, съответно част от чуждестранните задължения на страната, поради което те не са част от *Други активи* и *Други пасиви*, както е при другите отчетни единици.

- ✓ депозити - средствата, депозирани в БНБ от нерезиденти, които могат да бъдат платими на виждане, платими без срок на предизвестие, със срок на предизвестие или при други предварително договорени условия на плащане;
- ✓ кредити – получени заеми от общите фондове на МВФ, които са лихвоносни и се отпускат с определен падеж;
- ✓ разпределени специални права на тираж¹⁷;
- ✓ задължения по лихви¹⁶ – в позицията са включени задълженията по начислени лихви по чуждестранните пасиви.

Таблицы: Кредити, предоставени на резидентни нефинансови предприятия, финансови предприятия и домакинства и НТООД и Кредити, предоставени на нефинансови предприятия и домакинства и НТООД от еврозона

Таблиците представят информация за кредитите (остатъчната им стойност) по видове, валута и сектори, отпуснати от кредитните институции съответно на резидентните сектори Нефинансови предприятия, Финансови предприятия и Домакинства и НТООД и на сектори Нефинансови предприятия и Домакинства и НТООД от еврозоната. В паричния отчет и аналитичните отчетности кредитите, предоставени на резидентните сектори са част от *Вземанията от неправителствения сектор*, а тези, предоставени на контрагенти от еврозоната се включват в *Чуждестранните активи*.

Кредитите се отчитат по номинална стойност – главницата, преди изваждането на провизиите, без таксите и текущо начислените лихви. Начислените лихви и таксите се включват в показател *Други активи*, а провизиите по кредитите са част от показател *Други пасиви* от баланса на ПФИ.

Данни за размера на начислените лихви по кредити и на провизиите са посочени в таблици *Допълнителни показатели към аналитичните отчетности на БНБ и другите ПФИ*, а обхватът на показателите е дефиниран в методологическите бележки към тези таблици.

Видове кредити

1. Според матуритета

- ✓ Кредити до 1 година – краткосрочни кредити, чийто първоначален матуритет е 1 година или по-малко, включително овърдрафт.
- ✓ Кредити с матуритет от 1 до 5 години – кредити, чийто първоначален матуритет е повече от 1 година, но по-малко от 5 години.
- ✓ Кредити с матуритет над 5 години – кредити, чийто първоначален матуритет е над 5 години.

2. Според качеството

- ✓ Редовни кредити – включват се кредитите, които са с редовно обслужване, както и необслужваните или реструктурираните кредити, които не отговарят на критериите заложи

¹⁷ Дългосрочен пасив към МВФ, който се явява кореспондираща позиция на притежаваните специални права на тираж.

съответно в член 178 от Регламент (ЕС) № 575/2013¹⁸ и в Регламент за изпълнение (ЕС) № 680/2014¹⁹. Включват се и реструктурираните кредити, при които приложените мерки не водят до пряко или косвено снижаване на лихвения процент под пазарното ниво за съответния пазарен сегмент (валута, срок, цел на използване и др.).

✓ Лоши и реструктурирани кредити²⁰ – в съответствие с изискванията за статистическа отчетност на ЕЦБ²¹ БНБ събира агрегирана информация за общия размер на балансово отчетаните кредити, които са необслужвани или реструктурирани. Необслужвани²² са кредитите, които отговарят на поне едно от условията по член 178 от Регламент (ЕС) № 575/2013¹⁸, а реструктурирани²² кредити са тези, които са определени като реструктурирани експозиции съгласно Регламент за изпълнение (ЕС) № 680/2014¹⁹ с приложени мерки, в резултат на които нивото на лихвения процент по кредита е под пазарните условия за съответния пазарен сегмент (валута, срок, цел на използване и др.).

Предоставяната от банките информация за тези кредити е агрегирана поради това, че за целите на паричната и на лихвената статистика не се събират детайлни данни за кредитите по срокове на просрочие.

В съответствие с международната практика, отчетането на кредитите за паричната статистика се различава от това за надзорни цели, включително при отчетането на кредитите, които са реструктурирани или са необслужвани.

3. Според целта на използване на средствата за кредити, различни от овърдрафт (само за сектор Домакинства):

✓ Кредити за потребление – кредити, предоставени за покупка на стоки и услуги, употребявани лично от домакинствата. Тук се включват и потребителските кредити, отпуснати срещу ипотека.

✓ Жилищни кредити – кредити, предоставени на домакинствата с цел инвестиране в жилища за собствено ползване или наем, включително за строителство и за подобрения на жилища.

✓ Други кредити – обхващат кредитите, предоставени на подсектор Работодатели и самонаети лица с търговско, производствено и други предназначения, както всички останали

¹⁸ Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 година относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници и за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012.

¹⁹ Регламент за изпълнение (ЕС) № 680/2014 на Комисията от 16 април 2014 година за определяне, в съответствие с Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета, на техническите стандарти за изпълнение по отношение на предоставянето на информация от институциите на надзорните органи.

²⁰ До 30.06.2006 г. в показателя се посочва просрочената част от главницата, която е станала изискуема, но не е платена.

²¹ Регламент (ЕО) №1071/2013 на Европейската централна банка от 24 септември 2013 г. относно консолидирания баланс на сектор “Парично-финансови институции” (ЕЦБ/2013/33) и Регламент (ЕО) №1072/2013 на Европейската централна банка от 24 септември 2013 г. относно статистика за лихвените проценти, прилагани от парично-финансовите институции по депозити и кредити на домакинства и нефинансови предприятия (ЕЦБ/2013/34).

²² Настоящите дефиниции на необслужвани и реструктурирани кредити се прилагат считано от данните за февруари 2018 г. Преди това показателят *Лоши и реструктурирани* кредити обхваща необслужваните кредити с просрочие над 90 дни и всички реструктурирани кредити, които съответстват на категориите *необслужвани експозиции*, *загуба* и всички *реструктурирани експозиции* по смисъла на отменената *Наредба № 9 на БНБ от 3 април 2008 г. за оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и за формиране на провизии за загуби от обезценка*.

кредити, предоставени на домакинствата, различни от потребителски и жилищни, като кредити за обучение, лечение и бизнес цели. В показателя се включват кредитите за НТООД.

4. Според формата на отпускане на средствата

✓ Овърдрафт и кредити по кредитни карти – представлява дебитно салдо по разплащателна сметка. Показателят включва кредитни карти в гратисен период, кредитни карти в извън гратисен период и овърдрафт, различен от кредитните карти.

✓ Кредити, различни от овърдрафт и кредити по кредитни карти.

Таблицы: Допълнителни показатели към аналитичните отчетности на БНБ и другите ПФИ

Таблиците показват всички начислени и просрочени лихви по вземания и задължения по видове инструменти, дериватите, дивиденди за получаване и изплащане, както и всички коригиращи позиции, използвани в счетоводната практика, а именно амортизациите и провизиите.

Информацията в таблиците е налична от декември 2001 година.

Описание на показателите

Начислени лихви – представляват дължимите вземания/задължения по лихвени вноски, които се записват съгласно принципа за текущо начисляване. В аналитичните отчетности към паричния отчет те се отнасят към позиции *Други неклассифицирани активи и пасиви*, като особеност на аналитичната отчетност на БНБ е, че начислените лихви по международните резерви и по чуждестранните задължения се отчитат към позиция *Чуждестранни активи*, съответно *Чуждестранни пасиви*.

Провизии – тук се отчитат натрупаните начисления във връзка с обезценка, както и провизиите, признати за пасиви съгласно МСФО 9 и нормативната уредба в страната. Те се отнасят към позиция *Други пасиви*, тъй като за целите на статистиката всички финансови активи и пасиви, които подлежат на провизиране, се отчитат на брутна база (вж. Общи методологически бележки).

Амортизации – вид коректив на амортизируеми нефинансови активи, включително и на тези с право на ползване;

В публикуваната информация нефинансовите активи са включени на брутна база, а начислената амортизация е отнесена в позиция *Други пасиви*.

Деривати – в тази позиция се отчита брутната пазарна стойност на всички балансово отчитани деривати, притежавани от парично-финансовите институции.

Дивиденди – посочва се размера на начислените за получаване/изплащане дивиденди от другите ПФИ. Показателят е посочен изрично само в Допълнителните показатели към аналитичната отчетност на другите ПФИ.

Таблицы: Секторна месечна отчетност на БНБ и на другите ПФИ

Секторните месечни отчетности на БНБ и на другите ПФИ представят на брутна база балансовите показатели по начин, позволяващ идентифициране на секторната им

принадлежност. Таблиците са статични и съдържат информация по салда към края на всеки календарен месец. Представянето на данните е съобразено с основните принципи за секторна класификация и агрегиране на инструментите в показатели:

1. Секторна класификация – следвани са основните принципи, заложи в ЕСС 2010. Всички секторно неклассифицирани позиции, както и собствените вземания и задължения на ПФИ, са обособени в колона *неклассифицирани*.

2. Финансови показатели – обхватът и съдържанието на показателите са описани към съответните таблици. Някои от позициите са по-агрегирани в сравнение с паричния отчет и аналитичната отчетност, където част от инструментите в пасива са представени с допълнителна разбивка според това, дали се включват в паричните агрегати.

Особености на секторната месечна отчетност на БНБ

За целите на таблицата чуждестранните вземания на БНБ са обособени по сектори, като са обединени активите, включени в международния валутен резерв, с другите чуждестранни активи на централната банка. Отношенията с контрагенти от Евросистемата²³ са отделно идентифицирани в секторната отчетност на БНБ. Касата във валута, притежаваните СПТ и монетарното злато са представени в колона *неклассифицирани*. Чуждестранните активи, групирани според ликвидността им в международен резерв или в други чуждестранни активи, са посочени в таблица: „Чуждестранни активи и пасиви на БНБ“.

Таблицы: Секторна месечна отчетност на други ПФИ – динамично представяне

Таблиците съдържат динамични серии за показателите от статичната „Секторна месечна отчетност на други ПФИ (активи и пасиви)“. В таблица „Активи и пасиви по инструмент и резидентност“ е представена информация за всички инструменти от актива и пасива с обобщено разпределение на резидентни и нерезидентни сектори, както и неклассифицирани по сектор (за инструментите, за които не е приложимо такова разпределение). Таблица „Активи и пасиви по сектори“ съдържа обобщена информация за общо активи и общо пасиви с подробно секторно разпределение. В останалите таблици се включва детайлна информация за всички инструменти от секторната отчетност на други ПФИ с детайлно инструментално, секторно, валутно и матуриетно разпределение. Поради големия брой серии, информацията е групирана в отделни таблици по инструменти както следва: в актива - каса и депозити; репосделки; кредити; дългови ценни книжа; акции и други капиталови инструменти; нефинансови и други активи; в пасива – депозити (част първа); депозити (част втора); търгуеми инструменти, капитал и резерви и други пасиви. В зависимост от приложимите методологически изисквания, историческите серии започват от момента, в който информация за съответното разпределение е налична и се събира от отчетните единици.

Таблицы: Парични агрегати и техните източници – салда, трансакции и прекласификации

Таблиците съдържат данни за салдата към края на съответния период и извършените през него финансови трансакции и прекласификации за паричните агрегати и техните източници.

²³ Евросистема представлява системата от централни банки, включваща Европейската централна банка и централните банки на държавите от Еврозоната.

Финансова трансакция е създаване, покупка, продажба или ликвидация на финансов актив или пасив. Тя се изчислява, като от разликата в салдата спрямо предходния отчетен период се елиминират всички изменения, които не са вследствие на финансова трансакция. Такива са прекласификациите по сектори и инструменти, отстраняване на грешки, корекциите в стойността, отписванията на кредити и измененията, свързани с движенията на валутните курсове.

Финансова трансакция = Салдо в края на отчетния период – Салдо в края на предходния отчетен период – Прекласификации – Валутни преоценки – Други преоценки (отписвания на кредити, корекции в стойността).

Прекласификации обхващат всяка промяна в баланса, която произтича в резултат на:

- ✓ Промени в състава и структурата на съвкупността от отчетни единици;
- ✓ Методологически промени в класификацията на финансовите инструменти и на контрагентите по финансови операции или промени в статистическите дефиниции;
- ✓ Корекции от страна на отчетните единици на допуснати грешки в предоставените от тях данни и др. (в случай, че не е възможна ревизия на данните).

Валутните преоценки отразяват промяната на левовата равностойност на активи и пасиви, деноминирани в чуждестранна валута вследствие на изменението на курсовете на тези валути спрямо лева в периода между две отчетни дати.

Други преоценки включват отписвания на кредити и корекции в стойността:

- ✓ *Отписването на кредит* отразява прекратяване на балансовото отчитане на балансовата стойност на кредит в резултат на влошаване на качеството му. Включват отписванията, признати в момента на продажба или прехвърляне на кредит на трети страни.
- ✓ *Корекция в стойността* се отнася до всички промени в оценката на инструментите, дължащи се на нереализирани печалби/загуби, както и на реализирани и възникнали в момента на сделката, следва да бъдат отчетени като корекции в стойността.

Абревиатури

БНБ	Българска народна банка
ДЦК	Държавни ценни книжа
ЕЦБ	Европейска централна банка
ЕС	Европейски съюз
ЕСС 2010	Европейска система от сметки, версия 2010
ЗД	Застрахователни дружества
ИФ	Инвестиционни фондове
НСИ	Национален статистически институт
НТООД	Нетърговски организации, обслужващи домакинствата
М1	Тесни пари
М2	М1 и квазипари
М3	Широки пари
МВФ	Международен валутен фонд
МДУ	Местно държавно управление
МСС	Международни счетоводни стандарти
МСФО	Международни стандарти за финансова отчетност
ОИСР	Организация за икономическо сътрудничество и развитие
ПФ	Пенсионни фондове
ПФИ	Парично-финансова институция
СОФ	Социално-осигурителен фонд
ССРД Плюс	Специален стандарт за разпространение на данни Плюс (<i>SDDS Plus</i>)
СПТ	Специални права на тираж
ФПП	Фондове на паричния пазар
ЦБ	Централна банка
ЦК	Ценни книжа
ЦДУ	Централно държавно управление

Други означения

0	показателят е по-малък от 0.05, но по-голям от нула
-	показателят е равен на нула